

RAJMUND PORADA

Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny

<https://orcid.org/0000-0003-2054-0824>

Jerzy Sojka, *Stawanie się wspólnotą. Wieczera Pańska jako „nota ecclesiae” w publikacjach Światowej Federacji Luteranckiej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej 2021, 653 s., ISBN 978-83-60273-57-9.

Monografia Jerzego Sojki, profesora Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, jest opracowaniem znaczącym nie tylko ze względu na jej obszerność, ale przede wszystkim ze względu na podjęty przedmiot badawczy. Autor postawił sobie za zadanie prześledzenie ewolucji myślenia ekklezjologicznego w Światowej Federacji Luteranckiej (dalej: ŚFL) na przestrzeni lat 1947–2017, czyli od jej powstania aż do roku jubileuszu 500-lecia Reformacji, czyli roku, w którym odbyło się do tej pory ostatnie Zgromadzenie Ogólne ŚFL. Szczegółowy problem badawczy podjęty w monografii dotyczy odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób „ujęcie Wieczery Pańskiej w kategoriach *nota ecclesiae* wywodzone z CA VII ukształtowało debatę nad samorozumieniem ŚFL, a co za tym idzie – jaka była rola tej koncepcji teologicznej na drodze stawania się przez ŚFL wspólnotą” (s. 26). W ten sposób Autor obejmuje badawczym spojrzeniem całość historii ŚFL, śledząc jej ewolucję od stowarzyszenia Kościołów luteranckich aż do wspólnoty, której naturalnym spoiwem jest ambona i ołtarz. Wagi temu przedsięwzięciu dodaje fakt, że ŚFL jest największą międzynarodową organizacją zrzeszającą Kościoły luteranckie. Te przynależące do Federacji gromadzą obecnie ponad 75,5 miliona członków. Ze względu więc na swą reprezentatywność ŚFL jest również jednym z najważniejszych forów dyskusyjnych w ramach luteranckiego dziedzictwa konfesyjnego, a zarazem miejscem aktualizacji tego dziedzictwa. Ponadto jest także podmiotem dialogu ekumenicznego z innymi Kościołami chrześcijańskimi na forum światowym. Wobec tego tożsamość i wewnętrzne przeobrażenia ŚFL nie mają wyłącznie charakteru wewnątrzluteranckiego, ale pociągają za sobą także konsekwencje dla całego ruchu ekumenicznego. W tym sensie recenzowana monografia ma charakter nie tylko konfesyjny, ale również ekumeniczny. Takież jest również jej znaczenie.

Zważywszy, że objęta badawczym spojrzeniem historia obejmuje łącznie 70 lat, w przeciągu których zwołano 12 Zgromadzeń Ogólnych ŚFL, można powiedzieć, że mamy do czynienia z dziełem wręcz monumentalnym. Jest ono takim nie tylko ze względu na sam przedmiot badawczy, ale również na wewnętrzne walory, tak formalne, jak i merytoryczne.

Bibliografia liczy ponad 50 stron (s. 533–585), przy czym samych tylko publikacji ŚFL wykazano ponad 460. Do tego dochodzą jeszcze dokumenty ekumeniczne, opracowania i literatura pomocnicza, do których również sięgnął Autor. Wymagało to zatem niezwykłego analitycznego wysiłku i „przebrnięcia” przez ogrom zróżnicowanego materiału badawczego.

Efekty przeprowadzonych analiz widoczne są w zaproponowanej strukturze pracy, która, obok *Wstępu* i *Zakończenia*, liczy cztery rozdziały. Do tego dochodzi wspomniana już bibliografia, streszczenia w języku angielskim i niemieckim oraz dwanaście aneksów, zawierających różne dokumenty, rezolucje bądź oświadczenia ŚFL, wydawane na różnych etapach jej rozwoju, a kluczowe dla tej pracy ze względu na obrany przedmiot badawczy. Należy zauważyć, że numeracja poszczególnych części jest ciągła, wobec czego właściwy rozdział pierwszy oznaczony jest jako 2 i zgodnie z tym porządkiem następujące części monografii. Zaproponowaną strukturę należy uznać za logiczną i odpowiadającą materii badawczej.

Pierwsze trzy rozdziały (czyli 2–4) w porządku chronologicznym śledzą ewolucję eklezjologicznej myśli w pracach ŚFL, przy uwzględnieniu szczególnej roli Wieczerzy Pańskiej jako *nota ecclesiae*, i proces przeobrażania się Federacji we wspólnotę Kościołów. Rozdział 5. w podobnym porządku podejmuje namysł nad praktycznymi konsekwencjami wspólnotowego charakteru ŚFL w kontekście walki z apartheidem i zobowiązań etycznych. Jest to poniekąd poboczny wątek, ale jednak ściśle związany z tożsamością Federacji oraz jej eklezjologiczną, a po części nawet eklezjalną samoświadomością. Pokazuje on, jak refleksja eklezjologiczna określa szczegółowe zakresy funkcjonowania wspólnoty. Dzięki temu otrzymujemy wgląd nie tylko w ewolucję eklezjologicznego myślenia w samej ŚFL, ale również sposobu podjęcia implikacji wynikających z tej refleksji w praktycznym wymiarze funkcjonowania ŚFL.

Monografię wyróżnia szczegółowość i pieczołowitość w analizowaniu rozległego materiału badawczego, przy zachowaniu treściowej przejrzystości i jasności. Stało się to możliwe dzięki ważnemu metodologicznemu zabiegowi ze strony Autora, jakim są końcowe podsumowania, zarówno całości poszczególnych rozdziałów, jak i – w przypadku rozdziałów 2–4 – także poszczególnych punktów. Wspomniane podsumowania zostały sformułowane w rzeczowy sposób, wydobywając, porządkując i wskazując na najważniejsze wątki myślowe zawarte w poszczególnych częściach oraz wprowadzając w kolejne aspekty poruszanych

zagadnień. Ten zabieg sprawia, że praca nabiera wręcz encyklopedycznej wartości, gdyż pozwala zanurzyć się nie tylko w szczegółowe analizy, ale szybko i sprawnie zorientować się w głównych wątkach eklezjologicznych lub ich etycznych konsekwencjach, poruszanych na poszczególnych etapach refleksji ŚFL. Dzięki temu recenzowana książka jawi się jako nieodzowne narzędzie w dalszych badaniach nie tylko wypowiedzi ŚFL, ale również szeroko pojętej problematyki eklezjologicznej, zwłaszcza zogniskowanej wokół pojęcia wspólnoty.

Niemniejsze walory monografia wykazuje również w merytorycznej warstwie. Daje ona doskonały wgląd w głębię i rozległość refleksji podejmowanej na forum ŚFL, gdzie – pod wpływem inspiracji artykułem VII Konfesji Augsburskiej – nieustannie przeplatały się ze sobą dbałość o doktrynalną poprawność w rozumieniu istoty Kościoła i troska o właściwe świadectwo życia chrześcijańskiego oraz realizację etycznych implikacji, wynikających z eklezjologii. Autor w interesujący sposób udokumentował, jak wywiedziony z Konfesji model jedności Kościoła, w którym istotną rolę odgrywa rozumienie Wieczery Pańskiej jako *nota ecclesiae*, inspiruje wewnętrzną debatę teologiczną, wypełnioną staraniem o zachowanie konfesyjnego dziedzictwa, i prowadzi w efekcie do wzrostu jedności Kościołów członkowskich. Słusznie zauważył, że mamy tu do czynienia z pewnym studium przypadku ukazującym, „jak refleksja teologiczna realizuje się w życiu Kościołów luterańskich w ich różnorodnych kontekstach” (s. 21). Okazuje się, że refleksja ta pozwoliła na nowo zdynamizować i pełniej urzeczywistnić model kościelnej wspólnoty, wynikający z eklezjologicznego dziedzictwa Reformacji.

Wprawdzie eklezjologiczna debata w ramach ŚFL dotyczyła poszukiwania aktualnej roli i znaczenia Wieczery Pańskiej jako *nota ecclesiae* dla życia Kościoła zgodnie z luterańskim *proprium* eklezjologicznym zawartym w artykule VII Konfesji Augsburskiej, jednakże owo *proprium* wyrasta z doświadczenia konfliktu wewnątrzkościelnego w XVI w. i ukierunkowane było na zachowanie jedności ówczesnego Kościoła. Sformułowano wówczas model jedności Kościoła, który obecnie w relacjach między Kościołami zrzeszonymi w ŚFL zyskał charakter niejako „poglądowy”. Zatem nie tylko może on, ale powinien inspirować debatę ekumeniczną nad sposobem urzeczywistnienia widzialnej jedności Kościoła w aktualnych warunkach relacji międzywyznaniowych. Uwypuklenie przez Autora tego uniwersalnego czy też ekumenicznego znaczenia debaty eklezjologicznej w ramach ŚFL dodatkowo podnosi wartość recenzowanej monografii. Urzeczywistnianie wspólnoty kościelnej nie jest bowiem wyłącznie celem wewnątrzkonfesyjnym, ale również międzykonfesyjnym czy ogólnoekumenicznym. Nawet jeśli poszczególne Kościoły wyznaniowe nieraz różnią się w określeniu istoty widzialnej jedności Kościołów, to nie zwalnia ich to z poszukiwania możliwych na danym etapie form ekumeny. Doświadczenia nabyte przez Koś-

cioły członkowskie ŚFL w drodze ku większej wspólnotcie kościelnej mogą mieć wzorcze znaczenie dla zacieśniania więzi pomiędzy różnymi Kościołami wyznaniowymi, mimo pojawiających się na tej drodze przeszkód. Jak wskazał Autor monografii, doświadczały i doświadczają tego również Kościoły w ramach ŚFL. Z właściwą sobie skrupulatnością odnotował trudności występujące w określeniu i ustanowieniu wspólnoty ambony i ołtarza w ramach ŚFL, ukazując ich historyczne i teologiczne tło, ale także przyjęte sposoby przewyciężenia. Dlatego przez nakreślenie drogi Kościołów luterzańskich, zrzeszonych w ŚFL, ku większej wspólnotcie i analizę rozwijanej w tym kontekście eklezjologii monografia Jerzego Sojki stanowi niezwykle cenny i istotny wkład we współczesny dyskurs teologiczno-ekumeniczny.

Podsumowując: recenzowana monografia jest dziełem naukowo dojrzałym i przyczynkarskim w kontekście rozwoju teologii, zwłaszcza zaś eklezjologii i ekumenizmu, znacząco poszerzającym dotychczasowy stan wiedzy w tym zakresie. Autor niezwykle sprawnie prowadzi czytelnika po zaułkach eklezjologicznej i etycznej debaty prowadzonej na forum ŚFL na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Doskonale naświetla tło tej debaty, trafnie wskazuje na najważniejsze jej wątki, które szczegółowo analizuje i systematyzuje oraz pokazuje ich wzajemne powiązanie. Formułowane sądy i oceny cechuje naukowy obiektywizm i dyscyplina logiczna. Książka Jerzego Sojki w istotny sposób wzbogaciła polską literaturę teologiczną i to nie tylko w odniesieniu do teologii luterńskiej, ale w szerokim wymiarze ekumenicznym.